

Bogdan RUSU*

**VASE DE RĂZBOI ÎN LUMEA ELENISTICĂ
(APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA POLIREMELOR)**

***Warships in the Hellenistic world
(The emergence and evolution of polyremes)***

Abstract: *During the Hellenistic period, various kings built numerous new types of warships which offered them new possibilities in combat, but which were also a way to show their greatness in front of their own subjects or of the rival kingdoms. Now there were built warships with four, five, eight, ten or twelve oars, equally efficient and inefficient, as it was proven during naval battles.*

Keywords: *Hellenistic world, polyremes, oars, Alexander the Great, diadochi.*

* * *

În secolul IV î.Hr. asistăm la apariția a noi tipuri de vase de război cu rame, ca urmare a rivalității structurilor fenicieni, greci, cartaginezi. La începutul secolului IV î.Hr., conform lui Diodor, constructorii tiranului Dionisios din Siracuză sunt creditați pentru crearea quadrimelor și quinqueremelor, în timp ce Plinius și Clement din Alexandria consideră cartaginezii vinovați de apariția quadrimelor¹. Flota aflată sub conducerea lui Dionisios număra 200 de vase de război la asediul Motyiei în 397 î.Hr.². În timpul domniei sale conform relatării lui Aelian, Dionisios se afla în posesia unei flote de 400 de vase, quinquereme și sextere. Vasul său amiral era reprezentat de o quinquereme și este improbabil ca flotă să fie alcătuită exclusiv din quinquereme și sextere. Diodor este cel care îl creditează pe Agatocles cu introducerea sexterelor în cadrul flotei³.

* Professor, M.A. degree, Buzău, Romania; bogdanrrusu@yahoo.com.

¹ Diodor, *The Historical Library*, XIV.41.3; XIV.42.2; Plinius, *Naturalis Historiae*, VII.207; Clement, *Stromata*, I.75.10.

² Diodor, *op. cit.*, XIV.47.7.

³ Aelia, *Varia Historia*, VI.12; Diodor, *op. cit.*, XXI.16.

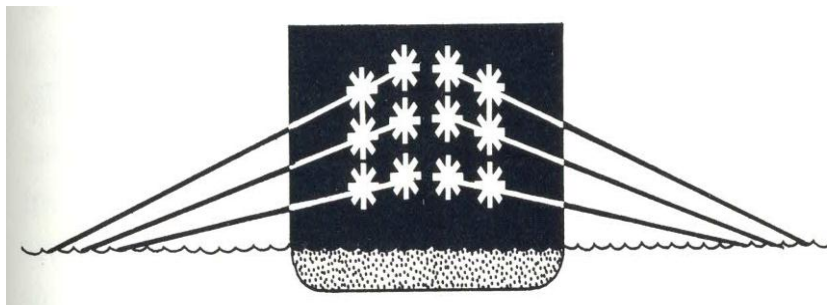

Fig.1. Dispunerea ramelor în cazul hexerei⁴

Poliremele considerate extensii ale triremei, propulsate de bănci suprapuse de vâslași, fiecare dispus la câte o ramă. O altă teorie susține că navele erau propulsate de echipaje dispuse pe o singură bancă, iar mai mulți oameni vâsleau la aceeași ramă, numele vasului fiind dat de numărul de vâslași al unei rame. Se pare că poliremele au evoluat în trei stagii, de la triremă la sexteră, în prima parte a secolului IV î.Hr., de la sexteră la cele cu 16 rânduri de vâsle, între 315-288 î.Hr., iar apoi, ultima etapă între 288-246 î.Hr., în care asistăm la cele mai importante construcții. Flota rodiană utiliza quadrireme în același mod în care atenienii foloseau triremele, ca un vas rapid și ușor de manevrat în cadrul atacurilor cu berbecul.

Quadriremele și quinqueremele erau asemănătoare triremelor apelând însă la un echipaj redus numeric. Creșterea puterii de vâslire, obținut prin dispunerea a doi oameni la o ramă putea menține structura suprapusă a băncilor pentru vâslișii. După secolul IV î.Hr. în prim planul tacticii în înfruntărilor navale se află abordajul, iar navele vor fi utilizate ca mijloace de transport pentru soldați sau catapulte. Un rol important în utilizarea catapultelor ca armament al vaselor l-a avut Demetrius, care a apelat la vase cu structură suprapusă⁵. Demetrius a apelat la tehnica mai multor vâslași pe ramă, reducând numărul de vâslași specializați. În secolul IV î.Hr., o quinqueremă putea avea două bănci cu doi oameni per ramă și o a treia bancă cu un singur om la ramă, iar la sfârșit secolului bănuim că putea fi dispuși cinci oameni per ramă sau în cazul quadriremei, patru oameni per ramă. Totodată, tot în cazul quinqueremei poate fi vorba și de o structură suprapusă, cu două bănci cu trei oameni pe un nivel superior și două la nivelul inferior. Structura sexerei putea fi cu o singură bancă sau două bănci, cu patru oameni la o ramă superioară și doi oameni la o ramă situată mai jos sau trei oameni pentru fiecare ramă. Similitudini putem remarca și în cazul hepterei și octerei⁶. Pentru un vas cu nouă rânduri de

⁴ Fik Meijer *A history of seafaring in the classical world*, London&Sydney, Croom Helm, 1986, p. 119.

⁵ Lionel Casson *Ships and Seamanship in the Ancient World*, Princeton, Princeton University Press, 1971, p. 102.

⁶ *Ibidem*, p. 106.

rame cel mai probabil era vorba de o structură cu două rânduri de bănci, cu cinci oameni pentru fiecare ramă de la un nivel superior și câte patru oameni pentru ramele situate mai jos.

Disponerea ramelor la aceste noi tipuri de vase a fost îndelung dezbătută, iar concluziile împărțite în trei teorii. Prima teorie prevedea disponerea vâslașilor în același mod ca la trireme, patru sau cinci vâslași, unul deasupra celuilalt, fiecare cu propria ramă. Însă, vase cu o asemenea înălțime nu erau în bună stare de navigabilitate. O a doua teorie presupune că patru sau cinci vâslași așezați pe aceeași bancă utilizau aceeași ramă. Principala obiecție adusă acestei teorii este aceea că vâslașii trebuiau dispuși la aceeași înălțime. O a treia teorie susține că un anumit număr de vâslași erau așezați pe aceeași bancă și la aceeași ramă, iar băncile dispuse la înălțimi diferite. Disponerea echipajului în cadrul quadriremelor, quinremelor și mai târziu a hexerelor ar fi putut fi astfel: 1. pentru hexeră, se menținea aranjamentul talamiților, traniților și zigiților, așa cum era cazul triremei, folosit sistemul celor două bănci și câte doi oameni la o vâslă; 2. în cazul quinquremei, un talamit dispus pe linia apei, doi zigiți pe punte, iar doi traniți deasupra zigiților, iar ramele talamiților mai scurte decât cele ale colegilor așezați la înălțime; 3. pentru quadrireme, vorbim de două rânduri de vâslași, cu rame de aceeași lungime⁷.

În epoca elenistică, când vasul de linie era în general quadrirema, sau un vas mai mare, trirema a intrat în rând unităților ușoare⁸. Odată cu apariția navelor grele, în majoritatea flotelor acestea erau prevăzute cu o punte pentru soldați, în timp ce trirema a fost eliberată de orice suprastructură pentru a opera cât mai bine în noul rol de membru al contingentelor de vase ușoare. Trirema a continuat să fie folosită ca vas de linie acoperit de puterile navale mai mici. În timp ce trirema continua să fie folosită în ambele sale forme, pentecontera a dispărut din marile flote. Cu toate acestea, la începutul secolului IV î.Hr. dar și la jumătatea secolului al III-lea î.Hr. Pentecontera este atestată pentru orașele grecești din sudul Italiei⁹. Însă nu se precizează dacă este vorba despre varianta cu un singur rând de rame sau o variantă mai târziu cu două rânduri. Acest tip de vas a dispărut din istoria navală, cel puțin sub acest nume, deși există o mențiune la Strabon, cum că la sfârșitul secolului II î.Hr. a fost construit un vas asemănător penteconterei¹⁰.

⁷ Roger Anderson *Oared Fighting Ships; From Classical Times to The Coming of Steam*, Percival Marshal, Londra, 1962: 21-30; Lucien Basch *Phoenician Oared Ships*, în „Mariner's Mirror”, nr. 55, 1969, pp. 239-240; Lionel Casson, *op.cit.*, pp. 99-102; Fik Meijer, *op. cit.*, pp. 115-118.

⁸ Polibius, *Istoriei*, V.62.3.

⁹ Polibius, *op.cit.*, I.20.14; Lionel Casson, *op. cit.*, p. 124.

¹⁰ Strabon, *Geografia*, II.99.

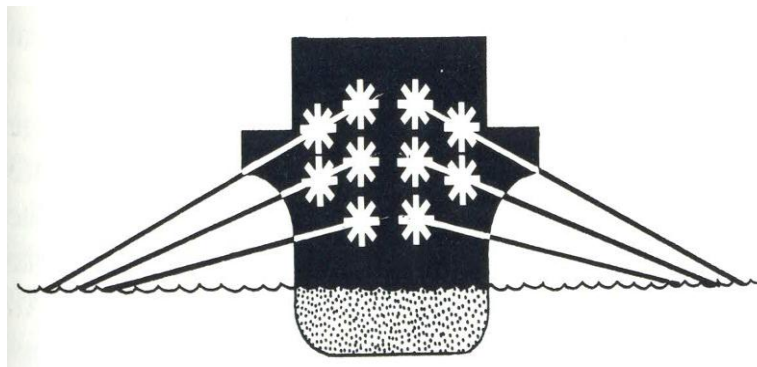

Fig.2. Dispunerea ramelor în cazul quinqueremei¹¹

Aceste vase erau mai robuste decât triremele. Puntea acoperea întreaga suprafață a vasului, iar toți vâslașii erau protejați de punte. Întărirea punții a dus și la o mai bună construcție a carenei vasului. De asemenea, asistăm la o modificare a punții, astfel încât a putut fi transportat un număr mai mare de trupe, arcași, prăștiași, sulitași, etc¹². Există opinia că quinquerema a apărut înaintea quadriremei. Quadrirema cu două nivele a dublei manevrării a ramei reprezintă o evoluție de la pentecontera cu două nivele cu un singur vâslaș. Quinquerema, cu trei nivele de rame, două cu doi oameni la ramă și cinci rânduri de vâslași dispuse longitudinal pe ambele părți ale navei¹³. Comparativ cu o triremă, quadrirema ca un vas mai mic cu două niveluri era mai ușor de construit, iar datorită dispunerii vâslașilor la ramă necesita și un echipaj mai mic, iar vitezei și manevrabilității superioare era preferată quinqueremei.

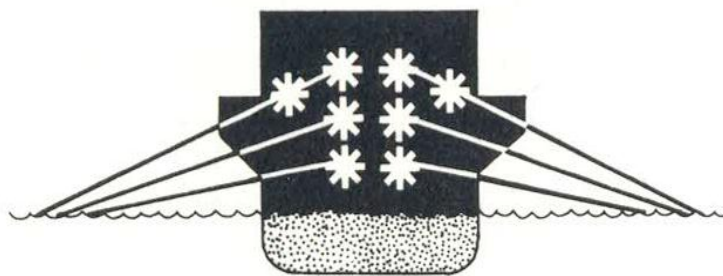

Fig. 3. Dispunerea ramelor în cazul quadriremei¹⁴

¹¹ Fik Meijer, *op. cit.*, p. 119.

¹² *Ibidem*, p. 121.

¹³ James Morrison, *Greek and Roman Oared Warships*, Oxford, Oxford University Press, 1996, p. 2.

¹⁴ Fik Meijer, *op. cit.*, p.120.

În lumea greacă, cea mai veche mențiune a prezenței quadriremelor este atestată în 330-329 î.Hr. la Atena, unde o listă navală prezintă un număr de 18 quadrireme. În anul 325 î.Hr. sunt atestate 50 de quadrireme și 7 quinquere¹⁵. Quinquerema era mai puternică decât quadrirema, deși ambele excelau la înfruntările proră la proră cu trirema. Quinquerema, fiind mai înaltă decât trirema și quadrirema iar acest lucru sporea eficiența proiectilelor aruncate de pe puntea sa. În cazul ciocnirilor avantajul aparținea vasului care avea un cârmaci mai experimentat, care știa în ce punct să lovească vasul advers, un echipaj care să știe când să accelereze și când să se retragă și de asemeni soldați care știu cum să trateze aceste înfruntări navale care de multe ori ajungea să se dispute asemeni celor terestre¹⁶. Aceste vase erau prevăzute cu un berbec de bronz acoperit de un strat de cupru¹⁷.

În epoca elenistică elementele de bază ale confruntărilor navale sunt: încrederea pe arme cu rază lungă, arcași, sulitași, catapulte, folosirea artileriei, ciocnirea frontală, folosirea unităților de vase mai mici împotriva celor de linie, focul, clești de fier și tehnica abordajului, utilizarea unui ponton pentru a permite mișcarea soldaților și lupta om la om pe spații înguste și atunci când nu pot fi realizate diferite manevre¹⁸. Majoritatea poliremelor erau acoperite, de o punte situată deasupra vâsleșilor și întinsă pe întreaga suprafață a vasului. Puntea urmărea linia bordului și oferea protecția și furchetului, care era mult mai expus la coliziuni în timpul luptelor. La sfârșitul secolului IV î.Hr., prova vasului era neornamentată, masivă și cu un capăt sferic sau conic. La mijlocul secolului III î.Hr., capătul rotunjit va deveni ornamentat, iar berbecul alcătuit din trei vârfuri¹⁹.

Rama cârmă a vasului cu 40 rânduri de rame a lui Ptolemeu al IV-lea avea aproximativ 14 metri lungime, astfel cârmaciul de la pupă se află la aproximativ șapte metri deasupra apei. Astfel navele mai mari decât cea cu 11 rânduri de rame, aveau avantajul că erau foarte greu de abordat datorită înălțimii lor. Introducerea a mai multor oameni per ramă a dus la o modificare a suportului ramelor, la apariția unui cadru care urmărește în linie dreaptă cadrul navei, care cuprinde fiecare ramă de la fiecare nivel, ramele de la un nivel superior fiind poziționate chiar deasupra celor de la nivelul inferior. În privința armamentului poliremele difereau celelalte nave. Deși tehnica lovirii vasului inamic rămâne standard, ea este acum subordonată acțiunii soldaților și abordajului, dar se foloseau catapulte și arcașii.

¹⁵ Diodor, *op. cit.*, 16.44.6; Fik Meijer, *op. cit.*, p. 123; *Inscriptiones Graecae* II, 1627.275-5.

¹⁶ William Murray, *The Age of Titans. The Rise and Fall of The Great Hellenistic Navies*, Oxford, Oxford University Press, 2012, p. 30.

¹⁷ *Ibidem*, p. 32.

¹⁸ *Ibidem*, p. 72.

¹⁹ Lionel Casson, *op. cit.*, p. 116.

Fig.4. Reconstituire berbec bronz²⁰

În a doua jumătate a secolului IV î.Hr. sunt atestate triacontere aflate în flota ateniană. Alexandru cel Mare de asemeni a folosit triacontere, printre care și cu două nivele de rame în flota din Babylon sau de pe Indus. La începutul secolului II î.Hr. triaconterele înlocuite cu noi modele²¹. Unul dintre acestea este lembosul, termen ce s-ar traduce prin luntre. La sfârșitul secolului III î.Hr., Filip al V-lea al Macedoniei, a considerat tip de vas potrivit nevoilor sale, astfel încât a fost transformat într-o unitate distinctă a flotei sale²². Lembosul era recunoscut pentru viteza și manevrabilitatea sa, dar și pentru faptul că existau mai multe tipuri, unele aveau echipaje de 50 de oameni, unele de 16, unele aveau două nivele de rame, unele doar unul, unele erau dotate cu berbec, în timp ce altele erau destinate a fi vase pentru transport²³.

Hemiolia, un vas ușor, cu două rânduri de rame, construită în așa fel încât vâslașii și ramele de pe rândul superior dinspre catargul de la pupă puteau fi rapid îndepărtați lăsând o zonă liberă. Acest tip de vas a evoluat într-unul din cele mai uzitate în flotele elenistice triemiolia, pe care îl regăsim pentru prima dată în flota rodienilor²⁴. Rodienii au folosit acest vas, care avea trei niveluri de rame în lupta împotriva piraiților. Erau utilizate de asemeni și vase de recunoaștere.

La asediul Tyrului, Alexandru a reușit să formeze o flotă alcătuită din 250 de nave, care includea quadrireme, quinquereme și nave de transport. Arrian prezintă și trireme dar și triacontere ca făcând parte din flota lui Alexandru. Cea mai importantă trăsătură a tacticii folosite de Alexandru cel Mare la asediul Tyrului a fost plasarea artileriei și a altor

²⁰ William Murray, *op. cit.*, p. 62.

²¹ *Inscriptiones Graecae* II, 1629.91-110; Polybius, *op. cit.*, XXI.43.13.

²² Polybius, *op. cit.*, V.109.1-3.

²³ Strabon, *op. cit.*, II.99; Polybius, *op. cit.*, II.3.1; II.10.3-5; II.18.1.

²⁴ Diodor, *op. cit.*, XX.93.3-4.

părți din mașina sa de asediu la bordul navelor de război sau de transport. Inginerii săi au început prin a le plasa pe trireme, iar apoi au pus catapultele, berbecii și poduri de asalt pe alte tipuri de vase. Triremele și quadriremele folosite au fost legate în perechi, formând o singură punte, suficient de largă pentru a transporta atât soldați cât și mașinăria de asediu. În părțile laterale dispuse vase de război, unde se afla artileria cu rolul de a-i apăra pe muncitorii care lucrau și de a ataca zidurile orașului. Alte vase, pe care erau așezați alți specialiști încercau îndepărtarea bolovanilor aruncați de tirieni în apă pentru a împiedica avansarea trupelor lui Alexandru. Alte vase din flota sa, în special quadrireme și quinquereme au atacat și scufundat acele nave care blocau intrarea în port²⁵.

Aceste nave puteau transporta un număr mai mari de oameni comparativ cu triremele și putea forma și perechi, fiind strâns apropiate una de cealaltă, formând un fel de pod peste care putea trece soldații. Capturarea Tyrului i-a oferit lui Alexandru posibilitatea de a controla sud-estul Mediteranei, iar vasele feniciene care au luat parte la asediu au rămas parte integrantă a flotei lui Alexandru²⁶. În timpul marșului în India, Alexandru a dispus construirea unui număr de 80 de triacontere, precum și alte vase mai mici, care să permit soldaților să ajunge pe Indus la ocean²⁷. Triaconterele erau de două tipuri, cu două niveluri pentru rame sau un singur nivel. Penteconterele cu două niveluri au apărut cu intenția de a reduce dimensiunile vasului, dar pentru a păstra aceeași putere de vâslire²⁸. Alexandru nu neglija importanța antrenamentului pentru echipajele ce făceau parte din flotă, astfel se organizau deseori întreceri, învingătorii fiind recompensați²⁹. Alexandru creditat și pentru apariția hepterelor, dar și vaselor cu 10 rânduri de rame³⁰.

Dintre diadohi, cel important rol în evoluția construcției vaselor și a războiului naval l-au avut Ptolemeu și Antigonos Monophtalmos. Antigonos a reușit să își impună controlul asupra orașelor porturi feniciene și dorea să își construiască o flotă cu care să i se opună lui Ptolemeu, aflat la conducerea unei părți din flota lui Alexandru cel Mare. Antigonos și fiul său Demetrios urmăreau să preia controlul flotei grecești, descriindu-se ca eliberatorii orașelor grecești de sub jugul macedonean. Între 318-306 î.Hr., au fost patru ocazii în care s-au înfruntat mari flote alcătuite din diferite

²⁵ Diodor, *op. cit.*, XVII.46.2; Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare*, IV.3.13; Arrian, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*, II.21.5-7; II.24.1.

²⁶ Arrianus, *op. cit.*, II.16-24; Diodor, *op. cit.*, XVII.40-46.

²⁷ Arrianus, *op. cit.*, VI.1.1: „După ce-și văzu gata și înșirată la cele două maluri ale râului Hydaspes numeroasa flotă de triacontere și de corăbii hemiolice, cărora trebuie să le adăugăm corăbiile speciale pentru transportul cailor și celelalte corăbii necesare transportului fluvial al unei armate, Alexandru dădu ordin de plecare în josul râului Hydaspes, spre ocean”.

²⁸ James Morrison, *op. cit.*, p. 10.

²⁹ Arrianus, *op. cit.*, VII.23.5.

³⁰ Curtius Rufus, *op. cit.*, X.1.17-19.

tipuri de vase de război cu rame. Prima dintre ele este formarea mării flote a lui Antigonos în 315-314 î.Hr. A doua ocazie se referă la cucerirea Ciprului de către Demetrius în 307 î.Hr., ce îi asigura lui Antigonos controlul asupra surselor de material, vase și oameni din estul Mediteranei. Mai merită menționate invadarea Egiptului din 306 î.Hr. de către Demetrius și Antigonos, dar și atacul asupra Rhodosului din anul 305 î.Hr. Cu toate acestea, în 311 î.Hr. încheiat un tratat care prevedea ca Ptolemeu să conducă Egiptul și Siria, Casandru devenea comandantul supreme al Europei, Lisimah obținea Tracia, iar Antigonos stăpânea întreaga Asie.

În timpul bătăliei navale de la Salamina din 306 î.Hr., Demetrius a folosit cele mai impozante vase existente la acel moment: șapte heptere, vase care erau manevrate de la unul, două, sau trei niveluri de bănci; de către șapte vâslași la o ramă acolo unde era vorba de un singur nivel; de trei sau patru vâslași pe ramă pentru două nivele; patru sau șapte vâslași pe ramă unde erau trei nivele. Flota lui Demetrius totaliza 118 vase printre care și 20 quinquereme și 30 quadrireme. Flota lui Ptolemeu avea un număr de 140 quinquereme și quadrireme. Conform lui Diodor, Demetrius și tatăl său Antigonos aveau la dispoziție, încă din 315 î.Hr. trei vase cu 9 rânduri de vâsle și zece cu 10. Montate pe vase platforme care să ofere spațiu pentru un număr mai mare de soldați, armament, mașini balistice și catapulte. Deși se mențin vechile tactici *diekplous* și *periplous*, bordajul devine din ce în ce mai uzitat³¹.

Demetrius a fost primul care a ajuns în portul Salamina. Flota sa a fost împărțită în două linii. Aripa stângă era format din 7 heptere și 30 quadrireme în prima linie și 10 sextere și 10 quinquereme în cea de-a doua linie. Centrul era alcătuit din trireme, iar aripa dreaptă din 10 quinquereme și restul vaselor de dimensiuni mai mici. Ptolemeu și-a dispus flota pe o singură linie lungă, și-a întărit aripa stângă, care era situată mai aproape de țărșm, astfel încât ambele aripi stângi înfruntau aripi drepte mai slabe. În prima parte a luptei, ambele tabere au apelat la mașinile balistice. Apoi ambele flote s-au ciocnit, încercând ca fiecare tabără să obțină avantaj asupra celeilalte. Aripa stângă a flotei lui Demetrius a reușit să străpungă aripa dreaptă a inamicului, iar apoi catapultând numeroase pietre a reușit să o împingă la țărșm. Apoi au pătruns în centru, care până la acel moment nu fusese implicat. Aripa stângă ptolemaică a reușit la rândul să își învingă inamicul, dar pornind în urmărirea acestuia pentru a-l distruge a pierdut contactul cu restul flotei. Demetrius și-a interpus vasele în spațiul liber apărut reușind astfel să obțină victoria, distrugând 120 din vasele ptolemaice. 8000 de oameni au murit în timp ce doar 20 din vasele flotei lui Demetrius au fost ușor avariate³².

După victoria de la Salamina și cucerirea Ciprului, Antigonos a decis să invadeze Egiptul, în 304-303, un atac atât terestru cât și marin. Flotă

³¹ Diodor, *op. cit.*, XIX.62.8; XX.49.2; XX.50.2.

³² *Ibidem*, XX.49-52; Fik Meijer, *op. cit.*, pp. 133-134.

implicată în acest eveniment format din 150 nave de război, dintre care tireme, quadrireme, quinquereme, dar și 100 vase pentru transport și opusă unei flote ptolemaice alcătuită din quadrireme și quinquereme. Invația Egiptului s-a soldat cu un eșec pentru Antigonos Monophthalmos și fiul său Demetrius³³.

După înfrângerea de la Ipsos, din 301 î.Hr., în fața unei coaliții formate din Ptolemeu, Casandru, Seleukos și Lisimah, Demetrius a reușit să mențină controlul unei flote numeroase și a numeroase porturi. Din 302 î.Hr. se baza și pe sprijinul orașelor grecești pe care reușise să le unească într-o ligă elenă. Astfel, pe lângă tipurile existente, el a creat noi tipuri, cu 12, 13 sau 16 rânduri de vâsle³⁴.

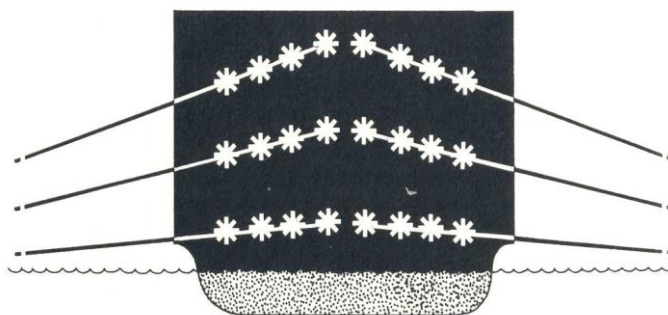

Fig. 5.

Dispunerea ramelor în cadrul unui vas cu 12 rânduri de vâsle³⁵

În 288 î.Hr. când Demetrius a lansat vasele cu 15 și 16 rânduri de vâsle, Lisimah a încercă să își depășească rivalul, după ce a văzut noile vase ale lui Demetrius. A construit Leontophoros, care a devenit în toată lumea elenistică pentru frumusețea și dimensiunile sale. Memnon, istoric de secol II, care a scris o istorie a orașului său Heraclea, prezintă acest vas ca având două părți, 800 de vâslași în fiecare parte, 1600 în total, iar pe punte puteau fi transportați 1200 de soldați, având și doi cârmaci³⁶. Descrierea făcută de Memnon nu poate explica acest vas utilizând tehnicile tradiționale de construcție. Casson este de părere că vasul era un catamaran³⁷, alcătuit din două corpuri de vase cu opt rânduri de vâsle, conectate prin traverse. Astfel se poate explica numărul de 1600 de vâslași, 800 pentru fiecare corp, dispuși pe două nivele, patru oameni pentru o ramă, 50 de rame pe fiecare

³³ Diodor, *op. cit.*, XX. 74.1.

³⁴ *Ibidem*, XX.81-8; XXI; Plutarh, *Vieți paralele, Demetrius*, 21-2; 28-30;31.1; 32.2; 43.3-5.

³⁵ Fik Meijer, *op. cit.*, p. 136.

³⁶ *FGrH* III.B.434.F8.

³⁷ Catamaran: ambarcațiune alcătuită din două corpuri de plutire; navă specială în a cărei cală dublă pot fi amarate transversal 10 sau mai multe șleपुरi, care sunt transportate astfel la portul de destinație.

parte. De asemeni câte o cârmă pentru fiecare corp, iar cei doi cârmaci cooperau la manevrarea navei³⁸.

În cazul navei lui Demetrius cu șaisprezece rânduri de rame, putea fi vorba fie de două bănci, cu câte opt oameni per ramă, sau trei bănci cu șaisprezece oameni dispuși după modelul traniți-zigiți, talamiți. Vasul vedetă al lui Ptolemeu al IV-lea, cu 40 rânduri de rame, este construit după modelul vaselor cu 20 sau 30 rânduri de rame, care făceau parte din flota lui Ptolemeu al II-lea.

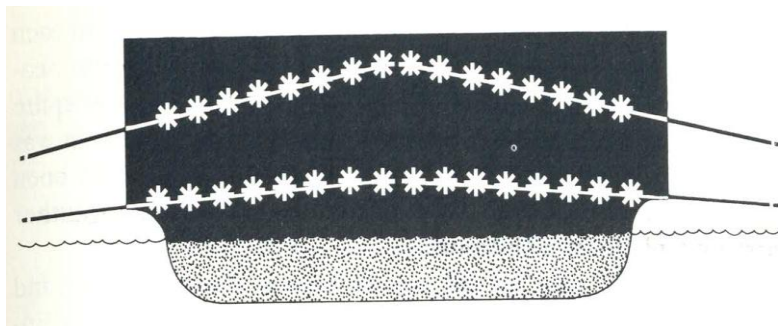

Fig.6.

Dispunerea ramelor în cadrul unui vas cu 16 rânduri de vâsle³⁹

Structura catamaranului nu este chiar atât de originală într-un-cât încă din secolul V î.Hr., diverși comandanți ai flotelor au apelat dintr-un motiv sau altul la vase strâns legate între ele. Este vorba despre Trasylus la sfârșitul secolului V î.Hr., Chabrias în prima jumătate a secolului IV î.Hr. și Diotimus tot în secolul IV î.Hr., pentru a-și induce în eroare dușmanii și a aprecia greșit forțele pe care le aveau la dispoziție. Cu siguranță Ptolemeu al IV-lea s-a inspirat din modelul lui Lisimah în construcția vasului său.

În 246 î.Hr. Ptolemeu al II-lea Philadelphos avea la dispoziția sa o flotă formată din 17 vase cu 5 rânduri de vâsle, 5 cu 6 rânduri de vâsle, 37 cu 7, 30 cu 9, 14 cu 11, 2 cu 12, 4 cu 13, 1 cu 20 și 5 cu 30. Cel mai mare vas, a fost construit în timpul domniei lui Ptolemeu al IV-lea (221-203 î.Hr.) și este reprezentat de o navă cu 40 de rânduri de rame. Plutarh afirmă că acest vas era doar pentru a fi admirat. Dimensiunile vasului sunt approximate la 129 metri lungime, 22 metri până la ornamentul de la prora, între ornamentul de la pupă și linia apei 25 metri, rama traniților avea 17 metri. Având atât prora cât și pupa duble se poate afirma că și acest vas era de tip catamaran. Conform istoricilor moderni, echipajul vasului era alcătuit din 4000 de vâslași, 2000 pentru fiecare corp. După lungimea vasului și fiind amintiți traniți, cu siguranță putem vorbi și de talamiți și zigiți, se presupune că erau rânduri de 50 de vâslași, fiecare cu câte 20 de

³⁸ Lionel Casson, *op. cit.*, pp. 112-116; 137-140; FikMeijer, *op. cit.*, pp. 137-138.

³⁹ Fik Meijer, *op. cit.*, p. 137.

oameni dispuși pe trei nivele, fiind alcătuite formații de 8 traniți, 6 talamiți și 6 zigiți, sau mult mai probabil 8, 7, 5 sau 7, 7, 6⁴⁰.

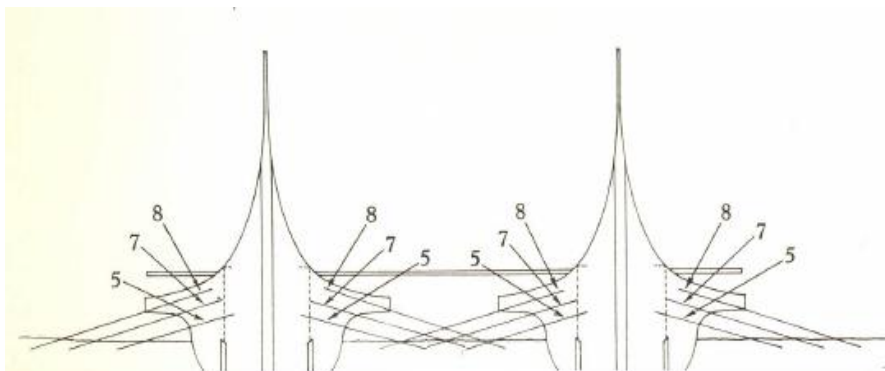

Fig. 7.

Dispunerea vâslașilor în cazul vasului cu 40 de rânduri de rame⁴¹

Puterile elenistice au inclus în cadrul flotelor, hemiolia, un vas lung, a cărei caracteristici principale erau viteza și manevrabilitatea. Destinația lor era lupta împotriva piraților. În jurul anului 300 î.Hr. rodienii au dezvoltat hemiolia, ducând la apariția trihemioliei. Trihemiolia diferea de hemiolia datorită faptului că erau două nivele, vâslașii aflați la nivelul superior fiind dispuși și între cei aflați la nivel inferior. Spre deosebire, hemiolia avea un singur nivel, cu un rând și jumătate de vâsle. Diferența față de triremă, consta în faptul că cele trei rânduri de rame erau dispuse pe două nivele. Folosind trihemiolia rodienii au reușit să înlăture pericolul pirateriei. Ptolemeii și atenienii au inclus de asemeni trihemiolia în cadrul propriilor forțe⁴². Agathocles, tiranul Siracuzei, este creditat cu puțin înainte de invazia sa asupra Cartaginei din 289 î.Hr. cu o flotă de 200 de vase care cuprindea quadrireme și hexere, în timp ce Pyrrhos al Epirului, la eliberarea Siracuzei, în 278, avea la dispoziția sa o flotă de peste 200 de nave, cea mai mare dintre acestea având nouă rânduri de rame⁴³.

Intervenția lui Pyrrhos, regele Epirului împotriva romanilor, la invitația tarentinilor în 281 î.Hr. și Sicilia în 278 î.Hr., împotriva cartaginezilor la invitația celor din Acragas, Leontinoi și Siracuză a reprezentat preluđuul la primul război punic. Trecerea trupelor monarhului Epirului s-a făcut cu ajutorul unei flote de aproximativ 200 de vase, din

⁴⁰ Lionel Casson, *op. cit.*, pp. 1108-116; Morrison 1980: 45-46; Fik Meijer, *op. cit.*, pp. 139-140.

⁴¹ Lionel Casson, *op. cit.*, p. 415.

⁴² Lionel Casson, *op. cit.*, pp. 127-135; Fik Meijer, *op. cit.*, pp. 142-143.

⁴³ Diodor, *op. cit.*, XXI.16.1; XXII.VIII.5.

care cel mai impozant era un vas cu nouă rânduri de rame, dar și vase mai mici⁴⁴.

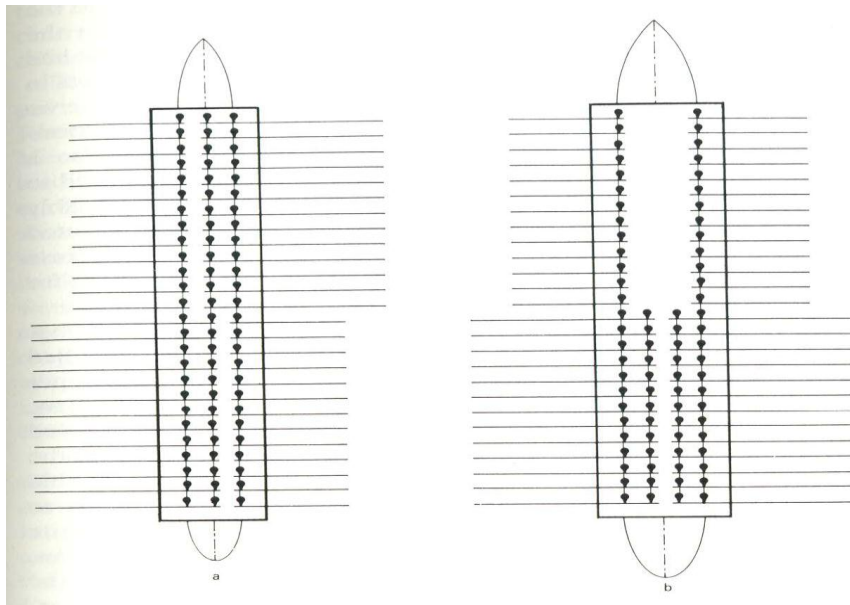

Fig. 8. Dispunerea sistemului de rame în cadrul hemioliei⁴⁵

Primele nave de război au apărut datorită capacităților lor de a produce daune mai mari în ciocnirile directe cu celelalte tipuri de nave, sacrificând viteza și manevrabilitatea acestora comparativ cu tipurile anterioare, dar câștigând în spațiul oferit soldaților dar și noilor instrumente în înfruntările navale și nu numai, asemeni catapultelor sau altor arme de asediu. Aceste noi modele masive își demonstrau utilitatea făcea parte din mari flote și erau înconjurate și protejate de nave mai mici, mult mai ușor de manevrat. De asemenea numărul mare de polireme și construcția a noi tipuri, din ce în ce mai impunătoare era și un mijloc folosit de monarhii elenistici pentru a-și demonstra puterea și capacitățile materiale, precum și pentru a impune respect față de ceilalți competitori pe scena politică mediteraneană.

Enorme flote și vase construite între 315 și 245 î.Hr. au fost folosite doar pentru dorința regilor de a-și legitima autoritatea și lovitură de imagine dar și de a purta exorbitante campanii terestre și navale. Nici un monarh însă nu a avut capacitățile materiale și logistice de a-și impune superioritatea navală și astfel aceste vase au căzut pradă atacurilor unor flote de mici dimensiuni.

⁴⁴ *Ibidem*, XXI.16.1; Plutarh, *op. cit.*, *Pyrrhos*: 23.6.

⁴⁵ Fik Meijer, *op. cit.*, p. 141.

BIBLIOGRAFIE**Izvoare:**

- Aelian, *Varia Historia*, Leipzig 1866.
Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*, București 1966.
Clement, *Stromata*, Cambridge 1897.
Diodor, *The Historical Library*, Londra 1814.
Die Fragmente der griechischen Historiker, Berlin 1923-1999.
Inscriptiones Graecae I-XII, Berlin 1967-1978
Plinius, *Naturalis Historia* I-VI, București 2000-2005.
Plutarch, *Vieți paralele* I-IV, București 1960-1969.
Polybios, *Istorie* I-III, București 1966-1995.
Quintus Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare*, București 1970.
Strabon, *Geografia*, București 1974.

Lucrări de specialitate:

- ANDERSON, Roger; *Oared Fighting Ships; From Classical Times to The Coming of Steam*, Londra, Percival Marshal, 1962.
BASCH, Lucien; *Phoenician Oared Ships* în *Mariner's Mirror* nr. 55, 1969.
CASSON, Lionel; *Ships and Seamanship in the Ancient World*, Princeton, Princeton University Press, 1971.
MEIJER, Fik; *A history of seafaring in the classical world*, Croom Helm, London&Sydney, 1986.
MORRISON, James; *Greek and Roman Oared Warships*, Oxford, Oxford University Press, 1996.
MURRAY, William; *The Age of Titans. The Rise and Fall of The Great Hellenistic Navies*, Oxford, Oxford University Press, 2012.